

**Фаридиддин Аттор
(1145—1221)**

Жаҳон сўз санъатининг забардаст намояндаларидан бири, йирик мутасаввиф шоир Фаридиддин Абуҳомид Муҳаммад ибн Абубакр Иброҳим Нишопурий Нишопур атрофидаги Каджани қишлоғида туғилган. Отаси Абубакр ибн Иброҳим аттор ва табиб эди. Бу касб ўғлига ҳам мерос бўлиб ўтган. Шоирнинг Аттор номи билан халқ ичида машҳур бўлиши ва уни адабий таҳаллус қилиб олиши шундан. Ёшлигидан илм таҳсилга қизиққан Муҳаммад адабий, диний, ҳикмату калом, нужум, тиб ва доришунослик фанларини чуқур ўзлаштириб, ўз даврининг пешқадам кишиларидан бирига айланади. У сўфийлик муҳити ва тасаввуф аҳли орасида яшаганидан бу таълимот унга кучли таъсир кўрсатади. Унинг ўзи ҳам йирик шайх ва авлиё бўлган. Шайхлар шайхи Маждиддин Бағдодий кўлидан дарвешлик хирқасини кийган. Эронлик машҳур адабиётшунос Сайид Нафисий ҳам уни кубравия тариқатининг давомчиси бўлган, деб ҳисоблайди. Шунга қарамай, Аттор тариқат сулукида Шайх Рукниддиннинг муриди саналади. Аслида у увайсий бўлиб, машҳур сўфий Мансур Ҳалложнинг руҳидан тарбия топган. Алишер Навоий Жалолиддин Румий тилидан бу ҳақда:

«Шайх Мансур Ҳаллож нури юз эллик йилдин сўнгра Шайх Фаридиддин Аттор руҳига тажалли қилди ва унинг мураббийси бўлибдир», — деб ёзади. Айни пайтда, Аттор Жалолиддин Румийнинг келажигини башорат қилиб, унга ўзининг «Асрорнома» китобини ҳадя этган.

Румийнинг: «Аттор руҳ эди-ю, Санойи унинг икки кўзи. Биз Санойи ва Аттор изидан келдик», — деган иқрори бежиз эмас. Алишер Навоийнинг ҳам Атторга ихлос-эътиқоди баланд бўлиб, беш ёшида «Мантиқ ут-тайр»ни ёд олгани, бир умр унинг ижодидан таъсирланиб, ҳаётининг сўнггида унга «таржима расми била» жавоб айтгани — «Лисон ут-тайр»ни яратгани маълум. Бу дostonда Навоий Атторни — Қакнус, ўзини — Қакнус боласига ўхшатган эди.

Аттор жуда сермахсул шоир бўлиб, ундан 50 минг байт шеърий асар қолган. Шоирнинг шеърий девони, «Мухторнома» рубоийлар тўплами, «Мантиқ ут-тайр», «Хусравнома», «Асрорнома», «Илоҳийнома», «Мусибатнома», «Булбулнома», «Уштурнома», «Жавҳар уз-зот» дostonлари ва «Тазкират ул-авлиё» тазкираси айниқса машҳур.

Аттор асарлари, асосан, тасаввуф ҳақиқатлари баёнига бағишланган. Шунинг учун ҳам унинг тасаввуф адабиётидаги мақоми юксак. Мутасаввиф шоир бўлганлиги учун Шўро даврида бизда Аттор ижодига мутлақо мурожаат қилинмаган. Мустақилликдан кейин Нажмиддин Комилов шоирнинг «Илоҳийнома» маснавийсининг насрий таржимасини эълон қилди. Китобга Атторнинг ҳаёти ва ижодини ёритувчи, дунёқараши ва асарларининг моҳиятини очиб берувчи кириш ва сўнг сўзлар ҳам илова қилинган. Мирзо Кенжабек эса «Тазкират ул-авлиё» асарини туркчадан таржима қилиб, нашр эттирди.

Фаридиддин Аттор — форсий сўз санъатидаги забардаст рубоийнавислардан бири ҳисобланади: унинг «Мухторнома»си 5000 та рубоийни ўз ичига олади. Албатта, уларнинг барчаси бизгача етиб келмаган. Асарнинг Эронда нашр этилган сўнгга нашрида, иловалар билан кўшиб ҳисоблаганда, 2279 та рубоий берилган.

Сўфиёна руҳ ва мазмунга йўғрилган бу рубоийлар, бир сўз билан айтганда, Оллоҳни улуғлаш, илоҳий ишқни авж пардада қуйлаш, инсонлик моҳиятини англаш, камолот йўлида парда бўлган жисм, нафс ва дунёни мазаммат қилиш, маъшуқа таъриф-тавсифи, висол умиди-ю, айрилик азоблари тасвирига бағишланган.

1

Эй дил, шод бўл, яхши-ёмон ўтгусидир,
Бир куни кулни бегумон ўтгусидир.
Бор неъматю кувончи бу дунёнинг
Умринг каби солганча сурон ўтгусидир.

2

Шам шуъласи тушмиш шаробга бу кеча,
Суст кетди дилим менинг кабобга бу кеча,
Қўй уйқуни, бер қулоқ рубобга бу кеча,
Обод не бор, юз тутар харобга бу кеча.

3

Гул очди юзин, биз-да қўнгил очгаймиз,
Май шавқи билан ғам қўлидан қочгаймиз.
Гул қовжирагай ўтса баҳор, вақт етса,
Бизлар-да ажал шарбатини ичгаймиз...

4

Имкон бор экан, топиб яқин улфатни,
Боғ-роғлар аро жойига қўй ишратни.
То боғламайин қўлу оёгингни ажал,
Сол ишга, увол қилма кучу қувватни!

5

Гул жилва қилиб, яшнади бўстон, эй дўст,
Сайр айла ғаниматда гулистон, эй дўст;
Хар нарсани хоҳласанг — муҳайё бунда,
Қил айш ила ишратни беармон, эй дўст!

6

Гул тўнини чок қилибди — кирсам бокка,
Кўр: ғунчани ел солибди не қийноққа.
Май ич, ел эсар сенсиз-у менсиз ҳам кўп,
Биз-чи, ётамиз бошни қўйиб тупроққа.

7

Дунё то қиёмат бевафо бўлгайдир,
Ҳақ бандасига иши жафо бўлгайдир.
Минг йил яшасанг-да Нух каби дунёда,
Бир кун сени жисминг-да фано бўлгайдир.

8

Эй дил, чекасан жаҳон ғамини токай?
Келган ўша лабга жон ғамини токай?
Ит, чўчқага кон бу ифлос манзил аро —
Чекмоқ дўзахий таом ғамини токай?

9

Эй дил, бу тубан дунё учун хор бўлма,

Мурдорига каркас* кушидек ёр бўлма.
Дунёга жаҳрн халқи гирифтор бўлди,
Сен ўзни тани — унга гирифтор бўлма.

* Каркас — ўлимтик билан кун кўрувчи йиртқич куш.

10

Токай бу жаҳон бизга қилар ранжу ситам?
Қийнайди қачонгача хаёли кўну кам?
Ҳеч нарсага арзимади ҳар икки жаҳон,
Ҳар нарса учун мунча чекармиз нега ғам?

11

Эй дил, бу хатарли йўлда мисли бодсан,
Осмону замин ташвишидан озодсан.
Ой нур сочади — тўйиб-тўйиб боқ кўкка,
Беш кун бу ҳаёт завқи билан то шодсан.

12

Дил бўлди гуноҳдан сиёх, эй соқий,
Келтирди фигон, додга гуноҳ, эй соқий,
Тавба сари туггил энди роҳ, эй соқий,
Умр етди ниҳоясига, ох, эй соқий.

13

На янги бўлар қайта бу кўҳна жаҳон,
На хоҳишига кўра қилар иш инсон.
Эй соқий, агар май бер-у, гар берма сира,
Сирлар бари сирлигича қолгай пинҳон.

14

Султонсан майхўрга мудом, эй соқий,
Биз боғлаб бел, сенга ғулом, эй соқий.
Ғам дастидан ўлдик, жон бағишла энди —
Бизларга тутиб бир-икки жом, эй соқий.

15

Ишқинг ғами кимда бу қадар бўлгайдир,
Дурдкашу* ринду дарбадар бўлгайдир.
Лавҳ узра ёзишди: буни(нг) бош-охири йўқ —
Ул ҳар куни юз бора батар бўлгайдир.

* Дурд — май куйқаси, қолдиғи. Дурдкаш — май куйқасини ичувчи; майхўр; ўта ичувчи. Тасаввуф адабиётида яқранг сўфийлар, маломатийлар тушунчасида ўтган, кўлдан кетган иш маъносида келади.

16

Эй дўстлар, ажал феълини хўб билгайсиз,
Ҳар кун неча бор ўзни ризо қилгайсиз.
Вақт борида жам бўлинг, кейин минг истаб,
Ҳеч бирга бўлолмассиз-у, соч юлгайсиз.

17

Қай кун мени ишқига дучор келтирди,
Бесабуру қарору бемадор келтирди,
Тасбеҳу ридою зуннор келтирди,
Жон ўрнига, кўр, неларни ёр келтирди?

18

Ишқингда динимни янгилаб олгим бор,
Тарсобачанинг дўсти бўлиб қолгим бор.
Зуннорни қават-қават белимга боғлаб,
Дасторни шаробга айрибош қилгим бор.

19

Ёр ишқи тилар: бедилу бедин бўлсам,
Хуммору хароботию Мажнун бўлсам.
Девоналигим туфайли орзу қиламан:
Энг оқилу мен — барчадан устун бўлсам!

20

Зоҳидлигу тақводорлигим ўтди ҳисоб,
Энди мену янги дард ила кўҳна шароб.
Кун-кеча дин ичра аввалу охир эдим,
Бу кун менга аввалу охир дайри хароб.

21

Шу саллани ташвиши мени кўп қийнар,
Жон тинчир эди шаробга алмашсам гар.
Киссамда агарчи бир чақам йўқ, аммо,
Ҳар икки жаҳон чимчилоғимда ўйнар.

22

Бу кеча сочар нур ой гулистон ичра,
Бу кеча очар юзин гул бўстон ичра.
Гул рангли шаробни қуй, бўларми ухлаб,
Бу кеча чарогон бу шабистон* ичра?!

---

*Шабистон — тунги ётоқ; хилватхона; ишратхона, базмгоҳ.

23

Биз бу кеча майхона аро бўлдик жам,
Тинглаб наю чанг, қолмади дилларда ғам.
Ҳар икки жаҳонни унутиб, бўлдик шод,
Ҳамроҳ эди бизга маю маъшуқаю шамъ.

24

Тоғ орқасидан юзини кўрсатди кун,
Шод айла дилинг, ҳар нима бўлса-бўлсин!
Умрингки вафо қилмаса, не фойдаси бор —
Ҳар қанча уйинг олтину зарга тўлсин?!

25

Май тут, санамо, дил ғаму ҳасратга тўла,
Ювсин у жаҳон қайғусини бир йўла.
Тез бўл! Қара: майса чиқа келди ердан,
Сен кирмай ерга жомни жомга ула!

26

Атрофга боқиб, юрак-юракдан илға:
Ер мисли беҳишт, оқади тоғдан жилға.
Сахро-да беҳишт каби, жаҳаннамни унут,
Ҳурдек ёр ила кез бу беҳиштни бирга!

27

Кўзғал, қани, гул киссасидан зар тўкади,
Офтоб-да мувофиқ унга гавҳар тўкади.
Зар бўлса агар, қум каби тўк-у, май ич,
Бир кун сени-да фалак муқаррар тўкади...

28

Гул жилваси гулшан ичра пайдо бўлди,
Булбул тили ечилди-ю, шайдо бўлди.
Биллур каби жомга қуй қизил май, боғ ҳам —
Ёмғир сувидан мисоли мийно* бўлди.

---

* Мийно — шиша, май шишаси; ойна; май.

29

Май тут, қани, жоно, тоза гул очилди,
Булбул тилидан сўз гуҳари сочилди:
Ер қаърида ёлғиз ётишин ким билса,
Ёлғиз ўтиришни у киши бас қилди.

30

Бас, қанча давом этгуси бу бедодлик?

Кунлар қувишар текканидек озодлик.
Қуй майни ҳаялламай, умр ўтмоқда —
Қасрат ила билмай нима айшу шоддик.

31

Кўп излади-ю, топмади дил бир ҳамдам,
Бор интилиш-у орзуси топди барҳам.
Такдир ишига тан бер-у, май ич, йиллар —
Минг иста, буюрмаган эди шу дам ҳам.

32

Ишқ ичра улуғлигим кичикликка гаров,
Бу юзни(нг) қизиллиги сариқликка гаров.
Дин соф майининг қатраси ҳам йўқ менда,
Сажжодани дурдага қилай тикка гаров!

33

Дунё дегани аслида бир расво жой,
Бу расво жойда нима излайсан, ҳой?
Дейсанки: бу дунёда омонатман, вой,
Лек паст кетасан — сўз ва ишинг пойма-пой.

34

Бу дунёи ғаддорни не қилгайсан?
Бу душмани ошкорни не қилгайсан?
Бас, сен на ит-у, на чўчка, на қоплонсан,
Бу манзили мурдорни не қилгайсан?

35

Бу дашт аро жон агарчи сарсон кечди,
Бир қилни-да билмай, неча қил ечди.
Кўнглимда агарчи минг қуёш порлар эди,
Бир зарра камолга йўл тополмай ўчди...*

---

* Бу рубоӣий Абу Али ибн Синога ҳам нисбат берилади.

36

Жонни сўраманг, ошиқи ул дийдордир,
Дилни сўраманг, волаи* ул гуфтордир,
Бу жону дилим хазинаи асрордир,
Лекин, не қилай тилимни(нг) қулфи бордир.

---

* Вола — ошиқ, шайдо, мафтун.

37

Бир ошиқи пок-у, бир дили зинда қани?
Бир куйгану бефикри пароканда қани?
Кимни қарама: ўз ғаму дардига асир,
Бас, икки жаҳонда Тангрига банда қани?!

38

Эй дил, маърифат майидан қилдинг нўш,
Сотма илоҳий сирни, тутиб оғзинг бўш.
Сал нарсага тоғ чашмасидек урма жўш,
Дарё бўласан, агар ўтирсанг хомуш.

39

Эй дил, бари чоранг сени(нг) бечоралиг-ей,
Бир гўшада ўлтирганинг овворалиг-ей,
Нон сенга — жигар, сувинг-чи — хунхоралиг-ей*,
Алқисса, иложинг сени(нг) бир боралиг-ей.

---

* Хунхора — бу ерда: қон ичувчи.

40

Эй толиби Ҳақ, бечора бўлма мунча,
Ўзни унутиб, оввора бўлма мунча.
Мардлар каби ўз ботиништа айла сафар,
Аҳли назара наззора бўлма мунча.

41

Иқрор йўлида на бир қароринг бордир,
Инкор сафидан на чет — каноринг бордир,
Чунки қиласан хаёл ишим енгил деб,
Эй акли қасир, узуи коринг бордир...

42

Гоҳ тонгги фиғон учун сенга қўл беради,
Гоҳ бир оҳ учун тухфани мўл-қўл беради.
Беҳуд бўлишни исташимнинг сабаби:
Беҳуд қилса, Ўзи сари йўл беради.

43

Бас, қилди адо мени бу ёқимсиз иш —
Юз йўл ила ҳар кун ўзни ўлдириш.
Бир жуфт муғона* май тила Зардуштдан,
Ечиб никоб, одамни қилай намоӣиш.

---

* Муғона май — илоҳий тажаллиёт нури ва муршиди комилнинг қудсий нафасига ишора.

44

Зоҳид каби тоқай риё қилгайсан?
Май қуйқасини симирки, мард бўлгайсан.
Қон бўлди жигар зухду мунофиқликдан,
Эй ринди қаландар, қачон келгайсан?

45

Тарсобача тавбамни мени синдирди,
Келди кеча — зулфини қўлимга берди,
Чорлаб мени рақс этгали қайтди-кетди,
Зуннорни қават-қават ўради-борди.

46

Бошимда на бир кибру хаво кўргайсан,
Кўнглимда на арзу иддао кўргайсан,
Нукта каби дарду ғам юборгил менга,
Чин куфру овораликни то кўргайсан.

47

Ўз қобиғинг ичинда тутибсанми мақом,
Ишқ ичра камол йўқ сенга, ишинг ҳали хом.
Пок бўлмаса ҳар икки жаҳондан кўнглинг,
Май қуйқаси майхона аро сенга ҳаром.

48

Тонгда дил ўтидан бемалол, эй соқий,
Май қайнади-ю, бўлди ҳалол, эй соқий.
Риё ила яхшилик қилишдан афзал
Май бирла қимор-да, эҳтимол, эй соқий.

49

Ҳасратда ёқиб, жонинг олар ишқ дарди,
Дармондир унга фақат қаландар дурди.
Дарвеш дилидан сидқ ила учган оҳнинг
Зоҳидга насиб бўларми ҳатто гарди?!

50

Иштаҳанг бўлсин карнай, эй соқий,
Тўлсин ичишта таому май, эй соқий.
Май бер, бу дил ибтидода қон бўлган эди,
Интихода то тавба қилай, эй соқий.

51

Тоқай бу замондан чекаман ғам, соқий?
Хушмасми санам зулфини тутсам, соқий?

То қўлда шу имкон бор экан, бой бермай,
Зулфини тутиб, кўйнида ётсам, соқий!

52

Биздек ҳали кўпларни тайин, эй соқий,
Ўз комига тортар бу замин, эй соқий,
Кўнглишта буни олма яқин, эй соқий,
Ўтмоқда умр — қадахни сун, эй соқий!

53

Тақвони десанг, сўзу гудоздан қоласан,
Кибр пайдо қилиб, шавқу ниёздан қоласан.
Теграмда кўп айланма менинг, эй зоҳид,
Бу дарвешу ринд учун намоздан қоласан.

54

Хохлар эсанг ўзни унутишни осон,
Фоний бўл — орзушта етарсан шу замон.
Бир лаҳза қаландарлик бозорига кир,
Қошингда бўлар намоён ҳар икки жаҳон.

55

Токай авом элни деб нуқул, эй соқий,
Киссанг оғиру дилинг енгил, эй соқий,
Токай бу адовату чуғул, эй соқий,
Ўткинчи жаҳонга силта қўл, эй соқий.

56

Топ бир санаму маконинг бўлсин хилват,
Қур майсазор узра у билан хуш суҳбат.
Бугун ғами-ю, эртани(нг) ташвишини кўй,
Умр елдек ўтар — ҳар дамани бил ғанимат.

57

Етмасмиз балки заррадек бахтга ҳам,
Қамдамлар ила бир ерда бўлмасмиз жам.
Бу лаҳза насиб бўларми қайта ё йўк?
Бас, суҳбату дийдорни кадрланг ҳар дам.

58

Дил май каби истар хум аро манзилни,
Гул талъати мает айлади минг булбулни,
Иш қилгали бор экан кучи қўлнинг то,
Нақд ишга ғаниматда урайлик қўлни.

59

Умрига кўра агар кичикдир бу кўнгил,
Тут майни, ғаму дарди эмасдир енгил.
Сарғиш шу қуёш остида алвон май ич,
Сарғишлигини қуёшни-да дарддан бил.

60

Бўстон аро тоза гул очилди, эй дўст,
Қулфи дили булбулни(нг) ечилди, эй дўст.
Бўлмас кишига мудом насиб бундай дам,
Ким оқил — унинг кадрина билди, эй дўст!

61

Қай кунки, ажалнинг қўлига тушгаймиз,
Баргдек ҳаёт дарахтидан учгаймиз.
Дил шоддиги деб жаҳонни ғалвирга солинг,
Ер устидан ер остига то кўчгаймиз.

62

Гар истар эсаёт, дил ғами бир дам кетгай,
Май хўпла, кўнгилга етса май, ғам кетгай.
Оч бандини бандидан гўзаллар зулфин,
То тан банд-бандга ажралар дам етгай...

63

Тушмиш чекимизга бизнинг ақли носавоб,
Исён кўтариб дил, қилмиш майли шароб.
Кечдик ору номусдан, ғшпт — ёстиғимиз,
Бас, бизга макон кунжи хароботи хароб.

64

Чанг ўртанибон қилмоқда нола-фигон,
Ҳар ноласида, сенингча, қон ҳиди ниҳрн.
Най чекса баҳор чоғида оҳу нола,
Дейсан: таралар бу куй гўримдан бегумон.

65

Дил дарди заҳар — барчани айлайди ҳалок,
Жоно, кел-у, тут дафъи учун бодаи пок.
Тут майсазор узра майни, кўп қолган эмас —
То бўлғуси майсазор бизнинг-да бу хок.

66

Қўзғалки, ҳилол тун узра тикди чодир,

Тарк айлади ошуфта қуёш ҳам охир.
Келтир шаму маю нуқлу* хандон ўлтир,
Қайтиб яна келмайди бу тунлар — соҳир*.

* Нуқл — газак.

* Соҳир — сеҳргар.

67

Тўлдирди рафиклар майсазор боғимни,
Май бирла ювишди дилдаги доғимни
Гул дардида ашкимга чўмилсин тупрок,
Қуйганларича ғишт этиб тупроғимни.

68

Кўзғал, ишимизда бир самар бўлғусидир,
Асбоби шароб мухтасар бўлғусидир.
Ботмоқда умр қуёши, бас, айла шитоб,
Хуш қўлда мудом бода агар бўлғусидир!

69

Эй дил, бу жаҳонда нима кўрдинг — ҳечдир,
Давр киссасига қулоқни бердинг — ҳечдир,
Ҳар ёққа қараб елиб-югурдинг — ҳечдир,
Бир гўшада оқибат ўтирдинг — ҳечдир.

70

Тут тоза шароб, дилни аритсин ғамдан,
Фориғ у фасоддан-у, эмин оламдан.
Маҳв ўлсин то майлу ҳаво фиръавни,
Бўлсин май фиръавни Фиръавнга тан.

71

Дедим: дилу жонни сенга ёр айладим-ей,
Ҳар не йўғу боримни нисор айладим-ей.
Деди: ўзи кимсанки, қиларсан ё йўқ?
Мен аслида сени беқарор айладим-ей!

72

Дейди: бевафо бўлдинг — шундоқмиди аҳд?
Дўстдан жудо бўлдинг — шундоқмиди аҳд?
Ҳар кун неча бор биздан узоқ тушдинг, бас,
Бегонанамо бўлдинг — шундоқмиди аҳд?

73

Ошиқ киши дунё ишидан фард бўлгай,

Ҳар икки жаҳондан кечар-у, мард бўлгай,
Дил мисли аланга-ю, дами сард бўлгай,
Оёқ учидан боши қадар дард бўлгай.

74

Биз расму русум хирқасини отганмиз,
Хирқа бадалига бошимиз сотганмиз.
Бизнинг йўлимизда ҳар нима гов бўлса,
Жон бўлса-да ҳатто, баҳридан ўтганмиз.

75

Бизмиз-у, маю мутрибу ул мушкинхол*,
Ҳижронсиз ҳосил булди айёми висол.
Турган еримиз ёр ила фирдавс мисол,
Бу май ҳаром эрмас, Ўзи қилган-ку ҳалол!

* Мушкинхол — қора холли маъшуқа.

76

Ринд аҳлига биз бўлгали эш келганмиз,
Қилмоққа сафо*, жўшу хуруш* келганмиз.
Қўл силта неку* бад, қуфр ила исломга,
Май дурдини тутки, дурднўш келганмиз.

* Сафо — риёзат чекига натижасида дилнинг нафс хоҳишлари, ёмон иллатлар, ғаддор дунё ва Худо ёдидан бўлак нарсалардан қутулиб, покланиши.

* Жўшу хуруш — ҳаяжону жазавага тушиш, завку туғён.

* Нек — яхши, хайрли, хуш.

77

Қон бўлди жигар, келтир жом, эй соқий,
Дунё иши минг ҳийлаю дом, эй соқий,
Май тут менга, умр ўтди, ўзинг ҳам оз-оз —
Ич ҳар куни, хулласи калом, эй соқий.

78

Гул чехрасида насими Наврўз хушдир!
Гулшанаро рухсори дилафрўз хушдир!
Шод бўл бугунингдан-у, унут ўтганни,
Ўтган кундан очмаганинг сўз хушдир!*

* Бу рубоӣ Умар Хайёмга ҳам нисбат берилади.

79

Тонг отди-ю, туннинг этаги чок бўлди,
Май ич, нега кўнглинг яна ғамнок бўлди?
Тонглар ҳали кўп отар, қадаҳни сипқор,

Бизнинг-чи, борар еримиз шу хок бўлди...

80

Бош оғригининг дафъи учун тутгил май,
Тун бўйи ичиб чиққан эдик пайдар-пай.
Биз масту хароб бўлиб фано дайри аро,
Довруқ соламиз хароб жаҳонга шундай.

81

Махмурларга жом тўлатиб, май куйгил,
Чанг янграсин-у, тўхтамасин най, куйгил.
Жомлар бўшаса ғам ема асло, соқий,
Май куйқасидан олиб, паёпай куйгил.

82

Очилди гул, атрофда бахрр, эй соқий,
Токай қилади замона хор, эй соқий.
Май жоми — қошингда, сабзахат ёр — маҳрам,
Бўлсин сенга манзил сабззор, эй соқий.

83

Ҳар лаҳза дилим қони фаровон бўлгай,
Кўзлардан оқиб, мисоли уммон бўлгай.
Тупроғимдан кўза қилар бўлса кулол,
Тўлдирса уни сувга, тўла қон бўлгай.

84

Эй ёр, фалакка етди зорим сенсиз,
Бир лаҳза дилимда йўқ қарорим сенсиз.
Куйдир мени, кел, сен — шам-у, мен — парвона*,
Жон чиққуси куймасам, нигорим, сенсиз.

85

Чангдек мудом қилиш керак нола-хурўш,
Уммон каби минг чайқалиш-у, жўш уриш.
Сўздан камимиз қолмади, эй маҳрамлар,
Фурсат етди бўлишга энди хомуш.

86

Куйдим вამингда андоқ, эй шамъи Тироз,
Ишқингда куйиб шамъ каби, ўчгум боз.
Сўзимни қилай мухтасар, айтиб бўлмас —
Кўнглимни очиб, узун тунларга роз.

87

На ошиқи бечорага чора қиласан,
На хаста кўнгил сари назора қиласан.
Чиқмайсан-у пардадан ўзинг ташқарига,
Ушшоқ пардасини нега пора қиласан?

88

Май бўлса, шаробу моҳтоб, эй соқий,
Май уйқуни ҳайдайди шитоб, эй соқий.
Оташ тўла дилга боқ-у, қўй тупроқни,
Сув келтир-у, елни бил сароб, эй соқий.

89

Боғ бўлса, оқар сув яна, эй шамъи Тироз,
Май бер-у, ушат тавбани, янградгин соз.
Шод бўлки, оқар сув бонг уриб айтгайдир:
Кетяпман оқиб, орқага қайтмасман боз.

90

Кўрсатди чаман ичра юзин гул, соқий,
Қайғуда кўролмай уни булбул, соқий.
Май қуй, ҳали тупроққа кириб, май бўламиз,
Бизни-да узатишар кўлма-қўл, соқий.

91

Майса замин узра чўзди тил, эй соқий,
Шабнамга юзини ювди гул, эй соқий,
Жасмин-да латиф шохларини кўрсатди,
Бас, тавбага ҳеч борарми қўл, эй соқий?

92

Токайгача сўзинг тўрту етги, соқий,
Гул бўлса нима, тикан-да нетди, соқий?
Чал созни шитоб, айлама зоеъ, мутриб,
Қуй бодани тез, умримиз ўтди, соқий.

93

Бир қушки ажиб, юлдузлар дона унга,
Ул аҳди азал эмиш жовидона унга.
Гар жоми жаҳоннамони изларсан, у —
Сандикда ниҳон, кўксинг эса хона унга.

94

Бир зотки У, мавжуд унда на сен-у, на мен,
Билмасмиз не сир бор бунда на сен-у, на мен.

Парда кўтарилса, ўхшашин билгаймиз
Ўзи Ўзигаю унда, на сен-у, на мен.

95

Сир етса, ўзингдан-да уни пинҳон эт,
Бу дарди бедармондан айла умид.
Айлантир-у ойнага бу жонингни,
Ул ойнани севиқли жонон сари тут.

96

Гоҳида курашнинг олдида боргайсан,
Гоҳ дард элининг орқасида юргайсан.
Сўштига етиш осон эмас бу ишнинг,
Бу иш улуғ — мард туриб бергайсан.

97

Дедим: сўрама — фано бўлибман андоқ,
Деди у: бақога етказарман шундоқ,
Яъни кўрасан ўзингни йўқлик ичра,
Борлиқни сенга бағишласам-да мутлоқ.

98

Билмоқ эсанг осуда яшаш ҳикматини,
Ранж етса, унут хафа бўлиш одатини.
Ҳар икки жаҳрн дарё каби урса-да жўш,
Ҳар икки жаҳонга сотма дил роҳатини.

99

Ҳар қайси муаммони-да ҳал қилса бўлар,
Гумроҳ юрибон-да раҳнамо бўлса бўлар.
Бир лаҳзада минг йил яшаш ҳам мумкин,
Бир лаҳзада минг жойда ё бўлса бўлар.

100

Тегрангда фақат фалак урарми жавлон?
Кўйингда сенинг икки жаҳон саргардон.
Офтобсан-у, жон ичра тутибсан ошён,
Офтобни кўрибди ким бунингдек пинҳон?

101

У менга деди: мойили эъзоз бўлма,
Хорлик тила-ю, бўлак сарафроз* бўлма.
Соям эканингни ҳеч унутма, шод бўл,
Мендан сира ажралма — қаро юз бўлма.

* Сарафроз — юксак, баланд, мағрур, боши юқори қўтарилган.

102

Ҳар ўкки, келар бўлса агар жонондан,
Жонни ҳадаф* айлаки, у ўтсин жондан.
Ҳар икки жаҳондан-да нажот истар эсанг,
Ўздан-да яшир, сўз очма бу пайкондан.

* Ҳадаф — нишон.

103

Бошдан кираман сенинг йўлишта ҳар кун,
Мотам тутаман сенинг ғамингда ҳар тун.
На сен каби ёрга дил беришга журъат,
На сен каби ёрдан дил узишлик мумкин.

104

Эй мушкулин ўзи ҳал етолмай ўтган,
Ёр васлига бир лаҳза етолмай ўтган.
Эй сув бўйида ташна-ю зор жон узган,
Ганж узра гадоликдан қутулмай ўтган.

105

Бор аъзоларинг қулоқ бўлмоғи керак,
Жон тинглаш учун мушггоқ бўлмоғи керак.
Дединг: тариқат толиби қандай бўлгай?
Кўз осмон-у, тил тупроқ бўлмоғи керак.

106

Севги сирига етиш учун жавлон эт,
Жон ичра топиб жой, уни жонга бекит.
Бошингни йўлида тикканинг ул сирни
Гар топсанг, ўзингдан-да уни пинҳон тут.

107

Ҳақ толиби қон ютиб-ютиб йўл босгай,
Бош хам этиб, ўзидан кетиб йўл босгай.
Сен қўй-у узоқ йўлга кадам, ҳеч сўрама,
Йўл айтар ўзи йўлчи нетиб йўл босгай.

108

Юксак тутаман бу фақру гадоликни,
Бергум на замин, на қўкка бу бойликни.
Соғлигу озодалигу лаззат — ишим,
Шоҳликка алишмагайман танҳоликни.

109

Гоҳида сўзимни юз жунундан дерлар,
Гоҳи эса ақли зуфунундан* дерлар.
Оқил кишилар зар ила нақш этгайлар,
Ошиқ кишилар бу бағри хундан дерлар.

* Зуфунун — илму хунару фазилатлар соҳиби, донишманд.

110

Дил ғам ила қон йиғламаган тун йўқдир,
Пок обрўга доғ-доғ тушмаган кун йўқдир.
Умримда мен ичгач, кўзимдан қайта —
Тупроққа тўкилмас майи гулгун йўқдир.

111

Эй турк қаландар, менга тут тоза шароб,
Бир-икки қадаҳ ичиб, бўлай масту хароб.
Ўткинчи жаҳон неъматига ташна бу тан —
Айланмасидан тупроққа тут майи ноб.

112

Ҳар лаҳза дилим қони фаровон бўлгай,
Кўзимдан оқиб-оқиб, у уммон бўлгай.
Гар кўза қилишса мени(нг) тупроғимдан,
Ул кўзага сув солса агар, қон бўлгай.

113

Бу ақл камолини жунунда кўргай,
Таннинг асосини хоку хунда кўргай,
Бу кўз икки оламни ичинда кўргай,
Устухону томирни ташинда кўргай.

114

Эй воҳки, кутилмаганда бир дард етгай,
Жон ташвиши ҳар дам жигаринг қон этгай.
Ким бўғзигача ботса бу дунё лойига,
Бор-йўғини бой бериб, жаҳондан кетгай.

115

Жоним бор экан, фалак каби чарх ураман,
Ҳар лаҳза висол васфида нуқта сураман.
Ҳеч ким ҳали топмаган у нарсани тилаб,
Йўқотмаганим нарсани излаб юраман.

116

Фарёд урамиз кўйингга то етгаймиз,
Васлинг — орзу, ўзгасини нетгаймиз?
Ҳар бир нафасимизда минг жон бордир,
Рақс айлаб, уни сенга нисор этгаймиз.

117

Беҳуда яшаб ўтдик жаҳон айвонида,
Ун ўлди вужуд фалак тегирмонида.
Минг дарду надоматки, то кўз очдик —
Кўрдик ўзимизни шум ажал қопқонида.

118

Мен бир куш эдим — учган роз оламидан,
Пинҳон қилайин ов қарилик ғамидан,
Бир кимсани топмадим-у Ҳақ маҳрамидан,
Қайтдим ортга қолиб қўнгил одамидан.

119

Жон чиқди ҳаёт завқи нимадир билмай,
Тан сўлди сира кайфу сафони қилмай.
Тунлар бедор ёр ғамини чеккан дил,
Бир лаҳза қувонч манзилини этмади тай*.

* Тай — юриш, кезиш, босиб ўтиш.

120

Ҳар бир нафас олганда келар лабга бу жон,
Ҳайрон бу тириклигимга ўзим-да чунон.
Ғам-ғуссада кечди умрим, бир маҳбуб —
Топилса, ўтарди хуш тунлар бегумон.

121

Бир ҳид келади хору ҳақир жонимга,
Ҳар лаҳза мени ташна қилар қонимга.
Ҳар ўққи, солиб камонга мен отсам агар,
Келиб тегади ўз дили вайронимга.

122

Мен ожизу хор — дилимда армон доим,
Бечоралигим ғамини ерман доим.
Гар мингта эшик очилса менга ҳар кун,
Ҳалқа каби кўчада қоларман доим.

123

Ғофиллик ишим — бирор хунар йўқ менда,
Ул аҳли назардан ҳеч назар йўқ менда.
Эртаю кеч ишим менинг нола-фигон,
Ох, қайга борай, ўзга хунар йўқ менда.

124

Даврон ғамидан дилимда минг ҳасрат бор,
Орзу-тилагим кўзини тутмиш ғубор.
На ҳамнафасим бор-у, на ғамгусор,
Ошуфта кўнгилман-у, паришон рўзгор.

125

Ёр хажридан ўзимни қачон мен тортай?
Муштоқ бу дилу жонга яна ғам ортай.
Бир дардки, фалакни(нг) қаддини этмиш хам,
Дил қолмади — дил дардини қандай тортай?

126

Ҳар дамда солар бу чарх кўнглимга тугун,
Покликни у айлар таъқиб лаҳза сайин.
Бир қатра бу қон, Тангри ҳақи, сўйла ўзинг,
Бу ходисага қанча чидаши мумкин?!

127

Ким ҳам мендек ишқ ичра бечора бўлар?
Кўнглим каби қайси кўнгил оввора бўлар?
Дардимни менинг агарда бир заррасини —
Тоғ чекса, унинг-да кўкси минг пора бўлар.

128

Нокас кишилардан бу дилимда ғамдир,
Ўлсанг қани, чунки суҳбати мотамдир.
Нокас кишилар билан беҳинпта тушсам,
Дўзах тилагум, унда укубат камдир.

129

Нокас ила нон есам агар, қон бўлгай,
Сассиқ сўзидан табъ уйи вайрон бўлгай.
Бир лаҳза ёнида ўтириш бир ён-у,
Ул етти жаҳаннам ўти бир ён бўлгай.

130

Бечорани бир хожати бўлмайди раво,
Ошиққа берар ваъда-ю, қилмайди вафо.

Ғам шуки, мени танҳолик гўшасида
Қўймас сира ўз ғамим ила — бу не жафо?!

131

Дунёи тубан нима? Ситам даргоҳи,
Ҳар бир қадамингда минг ўликлар оҳи.
Ғар нақд эса, у киройи шодлик қилмас,
Ғар фавт* эса, тахт барчага ўлим чоҳи...

* Фавт — йўқотиш, цўлдан бериш; ўлим.

132

Қай кимса тубан дунё измшш тутар,
Фиръавн каби дўзах тўрига тушар.
Итларга макон чунки бу мурдор дунё,
Дил берса бу мурдорга ким — итдан баттар!

133

Дарё-қу жаҳон — сувда қурашлар тахтни,
Бадбахт кишилар шунда кўрашлар бахтни.
Ҳар зарра бу тупроқ аслида бир бошдир,
Жоҳил қавм ўйламай урашлар рахтни.

134

Билсанг, бу жаҳон бошдан-оёқ дуд бўлади,
Мавжуд нима бўлса, у фано зуд бўлади.
Нобуд эди, чунки ҳар буд асли азал,
Буд бўлдими, бас, бир куни нобуд бўлади.

Эргаш Очилов таржималари

www.ziyouz.com

2008